

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83860,Wilkosz-Jan.html>
2021-12-09, 11:29

Wilkosz Jan

WILKOSZ JAN (21 I 1931, Kraków – 5 II 1999, tamże), chemik, technolog, jeden z pionierów syntezy zeolitów w Polsce. Syn Jakuba oraz Marii z domu Żurek.

W czasie okupacji pobierał naukę na tajnych kompletach. Ojciec W. oraz dwaj starsi bracia, Tadeusz i Stanisław, brali udział w działalności konspiracyjnej. Aresztowani w 1944, zostali zamordowani przez hitlerowców.

W. po wojnie uczył się w Gimnazjum im. B. Nowodworskiego, gdzie w 1949 uzyskał maturę i podjął studia na wydziale matematyczno-przyrodniczym UJ. W 1955 zdobył stopień magistra chemii. Na przełomie 1955/56 był asystentem w Wyższej Szkole Rolniczej w Krakowie. W 1956 został asystentem w Katedrze Technologii Chemicznej na wydziale matematyczno-fizyczno-chemicznym UJ, kierowanej przez F. Polaka. W. przez wiele lat współpracował z tym badaczem chemii zeolitów.

W 1960 W. został starszym asystentem, a w 1966 uzyskał doktorat na podstawie rozprawy *Warunki otrzymywania zeolitu A sodowego* (przygotowanej pod kierunkiem Polaka) i został adiunktem. Podjął także współpracę z Inst. Technologii Nafty. W 1975 uzyskał habilitację na podstawie rozprawy *Pewne problemy syntezy i modyfikacji mordenitu*. W 1984–87 był kierownikiem Zespołu Syntezy Zeolitów.

Głównym obszarem zainteresowań badawczych W. była chemia oraz technologia zeolitów, grupy substancji należących do glinokrzemianów. Był autorem 23 publikacji oraz 4 patentów. Ze względu na istotne praktyczne znaczenie wielu jego prac dla przemysłu, części wyników nie mógł opublikować. Wspólnie z Polakiem W. ogłosił pierwszą w Polsce pracę na temat syntezy zeolitu 4A (NaA). W wyniku dalszych prac w Katedrze Technologii Chemicznej w latach

60. opracował metodę syntezy zeolitu 4A (w skali laboratoryjnej i wielkolaboratoryjnej, a później ćwierćtechnicznej – już przy współpracy z Inst. Technologii Nafty). W kooperacji z Inowrocławskimi Zakładami Sodowymi w Mątwach uruchomił w 1964 techniczną produkcję zeolitu A (było to pierwsze w Polsce opracowanie technologii otrzymywania zeolitów i wdrożenie jej do produkcji). W drugiej połowie lat 60. badał warunki otrzymywania różnych form kationowych zeolitu A, co doprowadziło do opracowania metod otrzymywania form NaA, CaA oraz MgA, w skali laboratoryjnej oraz wielkolaboratoryjnej. Równoległe prowadził także prace nad otrzymywaniem zeolitu typu mordenitu, m.in. badania nad poznaniem procesu wymiany jonu sodowego na wodorowy w szeroko porowatym mordenicie (to zagadnienie było przedmiotem jego rozprawy habilitacyjnej). Razem ze współpracownikami, w 1976–85 zajmował się badaniem przydatności różnych surowców do syntezy zeolitów z grupy ZSM i opracował modyfikację ich właściwości, która umożliwiła ich zastosowanie w procesach katalitycznych (na życzenie władz Inst. Technologii Nafty wyniki tych prac zostały utajnione). W drugiej połowie lat 80. W. kierował zespołem badającym warunki syntezy zeolitów typu ZSM i opracowaniem metody ich produkcji w skali ćwierćtechnicznej. W 1990–95 W. zajmował się zagadnieniem ewentualnego wykorzystania popiołów z hałd elektrowni Turów do syntezy zeolitu A.

W 1995 przeszedł na emeryturę, kontynuował jednak współpracę z zespołem J. Ejsymonta nad stabilizatorami stężonych roztworów nadtlenu wodoru oraz modernizacją węzła ekstrakcji w Zakładach Azotowych Puławy S.A.

Opublikował m.in. trzy prace wspólnie z F. Polakiem: *Otrzymywanie zeolitu o własnościach sita cząsteczkowego 4A* („Przemysł Chemiczny” 1961); *Wpływ niektórych czynników na otrzymywanie sita cząsteczkowego typu 4A* („Przemysł Chemiczny” 1962); *Wpływ niektórych czynników na otrzymywanie zeolitu A. Część II* („Przemysł Chemiczny” 1965); samodzielnie pracę: *Otrzymywanie i własności mordenitu* („Przemysł Chemiczny” 1969); cztery prace wspólnie z E. Sobiecką i B. Dudek: *The Investigations on the Synthesis of the Zeolite ZSM-5, Part I, II, III* („Crystal Research

and Technology" 1989, 1990); *The Investigations on the Synthesis of the Zeolite ZSM-5 with the Use of Ethylene Diamine as a Templating Agent* („Zeolites" 1993).

Do najważniejszych patentów W. należały: sposób wytwarzania sztucznych uwodnionych glinokrzemianów (nr 48910 z 1962; wspólnie z F. Polakiem i S. Niementowskim) oraz sposób wytwarzania granulowanego syntetycznego zeolitu typu modernitu o własnościach sit molekularnych (nr 81479 z 1971, wspólnie z F. Polakiem).

Za zasługi naukowe i dydaktyczne W. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi (1976).

W. pasjonował się muzyką (grywał na fortepianie) i żeglarswem. Zdobył patent sternika śródlądowego, brał udział w regatach żeglarskich i prowadził rejsy na Mazurach. Uprawiał także turystykę górską. W 1998 odbył dalekomorską podróż na pokładzie statku handlowego, wypływając z Gdyni, przez Bałtyk, Atlantyk, Morze Śródziemne na Morze Czerwone i z powrotem do kraju.

W. poślubił Lechosławę Dzikiewicz, chemiczkę, swoją późniejszą współpracowniczkę.

SBTP (A. Cichocki).

A. Cichocki: *Działalność i osiągnięcia Katedry i Zakładu Technologii Chemicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1951–1997 oraz związanych z nimi zespołów badawczych: zespołu sit molekularnych i adsorbentów (1970–1999), systemu syntezy zeolitów (1970–1987) i zespołu chemii polimerów (1970–1999)*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki" 2001, nr 1; B. Dudek, A. Cichocki, J. Ejsymont: *Jan Wilkosz (1931–1999), chemik, technolog, pionier syntezy zeolitów w Polsce*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Chemii*, red. E. Szczepaniec-Cięciak, Kraków 2000, s. 421–428.

Marcin Dolecki

[Poprzedni](#)
[Następny](#)